

FONTES NISSAE
PRAMENY NISY

XXI 2020 2

historie | památky | umění

str. 2 Beletristické reprezentace
Zdislavy z Lemberka

str. 16 Jezuitské misie z Telče na sever Čech
ve druhé polovině 17. století

str. 26 Jednotky SA v Liberci v letech 1938–1945

str. 48 Vzorkaři v rámci
jabloneckého bižuterního průmyslu
v letech 1958–1989

str. 64 Sklo je mým drahokamem

Studie a materiálie

Beletristické reprezentace Zdislavy z Lemberka | Studie

Michal Čuřín..... 2

Jezuitské misie z Telče na sever Čech ve druhé polovině 17. století | Studie

Michaela Ramešová | Štěpán Valecký 16

Jednotky SA v Liberci v letech 1938–1945 | Studie

Eliška Polopрудská 26

Vzorkaři v rámci jabloneckého bižuterního průmyslu**v letech 1958–1989 | Studie**

Kateřina Hrušková | Kateřina Nora Nováková..... 48

Sklo je mým drahokamem | Studie

Kateřina Nora Nováková 64

Recenze a zprávy o literatuře..... 80

Resume 88

FONTES NISSAE

PRAMENY NISY historie | památky | umění

Do Fontes Nissae 2020/2 přispěli

Mgr. Michal Čuřín, Ph.D., Katedra českého jazyka a literatury PdF UHK, michal.curin@uhk.cz_Mgr. et Mgr. Kateřina Hrušková, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, katerina.hruskova@msb-jablonec.cz_Mgr. Monika Kabešová, Lesákova knihovna FF UHK, monika.kabesova@uhk.cz_PhDr. Kateřina Nora Nováková, Ph.D., Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, katerina.novakova@msb-jablonec.cz_Mgr. Eliška Polopрудská, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Liberci, poloprudska.eliska@npu.cz_Mgr. Michaela Ramešová, Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i., ramesova@itam.cz_Bc. Jiří Tarant, Katedra historie FP TUL_Mgr. Štěpán Valecký, Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i., s.valecky@gmail.com_Dr. phil Marius Winzeler, Marius.Winzeler@t-online.de

Redakce Fontes Nissae | Prameny Nisy děkuje všem recenzentům

Doporučená cena: 100,- Kč

Liberec, květen 2021
Recenzované periodikum
Vydává Technická univerzita v Liberci,
Studentská 1402/2, 461 17 Liberec
Tiskárna Geoprint s.r.o.
Vychází 2 × ročně v tištěné verzi,
v elektronické podobě dostupné na adrese
<http://fontesnissae.cz>
Schváleno rektorem Technické univerzity v Liberci
dne 11. 6. 2021, čj. 26/21
Číslo publikace: 55-026-21
Náklad 500 ks
Evidenční číslo periodického tisku MK ČR E 21215
ISSN 1213-5097
Fontes Nissae | Prameny Nisy XXI, 2020, č. 2 vznikly
v rámci výzkumného cíle Podpora recenzovaného
periodika Fontes Nissae financovaného z institucionální
podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční
rozvoj (DKRVO).
Periodikum vychází s podporou Libereckého kraje
a Nadace Český literární fond, za přispění Katedry historie
Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické
univerzity v Liberci, Krajské vědecké knihovny v Liberci,
Městského muzea v Železném Brodě, Národního
památkového ústavu, územního odborného pracoviště
v Liberci, Oblastní galerie Liberec, Severočeského muzea
v Liberci a Státního oblastního archivu v Litoměřicích,
pobočky SOKA Jablonec nad Nisou a SOKA Liberec.

Redakční rada

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (vedoucí redakční rady),
PhDr. Milan Svoboda, Ph.D. (odpovědný redaktor),
Mgr. Ivo Habán, Ph.D. (výkonná redakce),
Mgr. Jana Kurešová, Ph.D. (výkonná redakce)
Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc., Mgr. Petra Hejralová,
Mgr. Jan Kašpar, Václav Křížek, Mgr. Jiří Křížek,
Prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc., PhDr. Miloslava
Melanová, PhDr. Jan Mohr, doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.,
Mgr. Jana Pažoutová, Mgr. Ivan Peřina,
Mgr. Jan Randáček, Dr. Marius Winzeler

Adresa redakce

Technická univerzita v Liberci,
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Katedra historie, Komenského 314/2
460 01 Liberec V-Kristiánov
Grafická úprava, sazba Michael Čtveráček, MgA.
Překlady Dr. Marius Winzeler, (němčina),
PhDr. Michal Ulvr, Ph.D. (angličtina),
Zuzana Melincšarová (polština)
Jazykové korektury Mgr. Jarmila Sulovská
Web Mgr. Ivo Habán, Ph.D., Ing. Jan Pokorný
Distribuce Knihkupectví a antikvariát Fryč,
Pražská 137/14, 460 01 Liberec1

Titulní strana:

Brož, stříbro, sklo, 1977, archiv autora

Editorial

Čtoucím pozdravení,

psávalo se v minulých staletích všem, kdo otevřeli knihu, aby se poučili, pobavili, zamysleli. V současnosti získává toto staré přání zdraví na výraznějším významu i platnosti. Rok 2020 byl celosvětově nečekaně složitý, podivně nepředvídatelný i osobně pro mnohé mimořádně náročný, někdy i tragický. Odkládané a rušené výstavy i přednášky postihly muzea a galerie, zavřené archivní badatelní i knihovny ztížily výzkum humanitně orientovaných odborníků na univerzitách a ve vědeckých ústavech, uzavřené školy bez dětí, osířelé chodby a učebny, auly, jindy plné studentek a studentů, se staly výmluvným svědectvím času, připomenutím, že i naši předkové, stejně jako my, měli strach o svůj život, o své blízké, ale i o svou práci, živobytí.

Každá generace řeší problémy po svém. Před virovou nákazou, v úkrytů svých domovů, na které se naráz soustředila větší péče, však mohli mnozí při ztišení civilizačního shonu nalézt dostatek soustředění i na četbu tak dlouho odkládanou. Drobný příspěvek k ní přináší i opožděně vydané Prameny Nisy druhým číslem za rok 2020. Mezi pozoruhodné výsledky badatelského úsilí patří úvodní přemýšlivý text Michala Čuřína, který se zabýval způsoby, jakými se do moderní beletrie promítá obraz svaté Zdislavy z Lemberka, v paměti severočeského regionu již dávno „zabydlené“. Nelehkými léty druhé půle 17. století na severu Čech nás provázejí Michaela Ramešová se Štěpánem Valeckým. Na základě výzkumu jezuitských pramenů představují dosud neznámé působení jezuitů z Telče při rekatolizačním úsilí po třicetileté válce. Ještě dramatictějšímu údobí se věnovala Eliška Poloprudská. Díky pozornému studiu archiválií představuje působení jednotek SA v Liberci za druhé světové války. Uklidnění zajisté přinesou dva závěrečné texty. Uvádějí nás do krásného prostředí sklářské a bižuterní výroby. Kateřina Nora Nováková a Kateřina Hrušková připravily přehled osobností – žen i mužů – působících v jabloneckém průmyslu od konce padesátých do závěru osmdesátých let uplynulého století. Práce vzorkařů bižuterie celosvětově uznávané i oceňované je jednou z nejlepších vizitek talentu a nápaditého myšlení lidí, kteří věnovali své dovednosti a znalosti severním Čechám, kraji, který se možná pro leckteré z Vás, čtenářek i čtenářů, stal domovem až díky Vaším rodičům a prarodičům po roce 1945.

Až budete listovat novými čísly Fontes Nissae ročníku 2021, bude domácí i světová situace opět jiná. Doufáme, že lepší pro všechny z nás. Ale pro jistotu přidáváme staré přání:

Čtoucím pozdravení!

Milan Svoboda

Samplers within the Jablonec jewellery industry between 1958 and 1989

ABSTRACT

KATEŘINA HRUŠKOVÁ | KATEŘINA NORA NOVÁKOVÁ | The study contemplates the topic of fashion jewellery design in the period of forty years of existence of the nationalized Jablonec nad Nisou jewellery industry, specifically between 1948–1989. The text introduces important designers and the process of fashion jewellery design in the production companies in the field of jewellery. The authors discuss the political and economic influences on the process of creating new samples and subsequent production. They classify and document in detail the work, sources of inspiration as well as the achievements and awards of specialized jewellery designers. They were behind the creation of an inexhaustible number of new components and thousands of complete samples and final products for the serial production of jewellery made of glass, metal, plastics or wood. Despite many limitations, the creative and high-quality work of these designers at domestic and international presentations was a frequent pride of Czechoslovak industry and, especially in the field of foreign trade, brought considerable profits to Czechoslovakia.

KEY WORDS

fashion jewellery
fashion jewellery industry
fashion jewellery production companies
fashion jewellery designers
samples

KLÍČOVÁ SLOVA

bižuterie
bižuterní průmysl
bižuterní podniky
návrháři
vzorky

Vzorkaři v rámci jabloneckého bižuterního průmyslu v letech 1958–1989¹

KATEŘINA HRUŠKOVÁ | KATEŘINA NORA NOVÁKOVÁ

1_ Studie vznikla jako odvozená stať z podrobněji zpracovaných textů v publikaci HRUŠKOVÁ, Kateřina – NOVÁKOVÁ, Kateřina Nora – NOVÝ, Petr. *Kaleidoskop vkusu. Československá bižuterie na výstavách 1948–1989*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, 2020, ISBN 978-80-86397-36-80, 212 s., které se v širších historických souvislostech zabývají tématem výroby, vystavování a procesy vzorování bižuterie na Jablonecku, konkrétně v letech 1918–1989. Studie vznikla v rámci grantového projektu Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II) Ministerstva kultury ČR Design československého skla a bižuterie 1948–1989 (0618P020VV031). Řešitelem projektu je Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. Recenzovaný odborný článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou poskytované Ministerstvem kultury ČR.

2_ Vice např. NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2250-4, 168 s.

Marta Zelničková, vzorkařka podniku Železnobrodské sklo, ve vzorovacím oddělení PZO Jablonex při prezentaci jí navržené bižuterie, kol. r. 1970, archiv M. Zelničkové.

Krátce po ukončení druhé světové války začaly dramatické změny v tradičním jabloneckém bižuterním průmyslu, který byl těžce zasažen nepříznivou poválečnou ekonomickou situací ve světě, odsunem německého obyvatelstva i procesem znárodnování a označením za buržoazní přežitek. V roce 1948 vznikají nové národní podniky a začíná se psát nová, téměř čtyřicetiletá kapitola výroby bižuterie.

Vývoj organizační struktury jabloneckých podniků pro výrobu bižuterie prošel mezi lety 1948–1989 mnoha změnami. První podniky se zrodily slučováním příbuzných provozů, některé z nich vznikly, zanikly nebo prošly zásadní přeměnou. Jednotlivé závody byly převáděny mezi podniky nebo se výrobní programy podniků rozšiřovaly o nebižuterní provozy. Součástí Sdružení podniků Jablonecké bižuterie (SPJB) byly podniky Preciosa (pův. Brusirny kamenů), Bižuterie, Železnobrodské sklo a Centroflor. Opakovaně vznikal a zanikal pod-

nik Skleněná bižuterie, existující v letech 1948–1958 a 1962–1978, a Jablonecké sklárny, pod které byl v roce 1978 převeden výrobní závod v Zásadě. Zahraniční obchod od roku 1952 zajišťoval podnik zahraničního obchodu Jablonex, jehož součástí se staly majetkové podstaty likvidovaných exportních domů.²

Bižuterní podniky se pravidelně účastnily celé škály výstav a veletrhů v tuzemsku i zahraničí. V rámci tehdejšího Československa to byly především Liberecké výstavní trhy (LVT), Mezinárodní veletrh spotřebního zboží (MVSZ) v Brně a další veletrhy zaměřené na módu a spotřební zboží. V zahraničí byly podniky prostřednictvím Jablonexu prezentovány na významných veletrzích v Evropě a na dalších kontinentech. Vedle veletrhů v Lipsku, Plovdivu nebo Vídni to byla i BIJORHCA v Paříži a CHIBI v Miláně. Kromě toho Jablonex organizoval různé kontraktační a prezentační výstavy a také módní přehlídky. Bižuterie byla předmětem státní re-

prezentace, a proto se objevila i v expozicích světových výstav Expo. Bižuterní podniky a pracovníci jejich vzorkoven museli pravidelně připravovat nové originální vzorky výrobků, které by pomohly udržet vysoké renomé české bižuterie u domácích i zahraničních zákazníků. Mnohé vzorky zvítězily v oborových soutěžích a následně sbíraly ocenění celou výstavní sezónu.

Po úspěchu na EXPO v Bruselu 1958, a především na výstavě *Československé sklo* v Moskvě roku 1959, se začíná bižuterii blýskat na lepší časy. To potvrdila nově vzniklá tradice bižuterních výstav, které se natrvalo usídlily v Jablonci nad Nisou, od roku 1965 i s mezinárodní účastí. Za oblibou jablonecké bižuterie stála schopnost nabízet vždy nové, originální a pro zákazníky atraktivní vzory reagující na vývoj módy. Proto vždy byli pro konkurenceschopný obchod nezbytní kvalitní vzorkaři a vzorkařky, kteří/keré připravovali/y nové originální kolekce, upravovali/y vzorky podle přání zákazníků nebo realizovali/y jejich individuální požadavky. V letech 1948–1989 byla jejich identita často skryta za názvem jednotlivých podniků. Tato studie si klade za cíl upozornit na skutečnost, že za širokou škálou bižuterních vzorků stáli konkrétní lidé, jejichž kreativní a kvalitní práce si zaslouží badatelský zájem a respekt.

Prameny a literatura

Studie vychází ze čtyř základních zdrojů informací. Prvním z nich je dlouhodobá odborná práce se sbírkou Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou (MSB)³, konkrétně s podsbírkami Bižuterie, Skleněná bižuterie, Kovová bižuterie, Kostýmní doplňky, Knoflíky, Jablonex obchodní vzorkovna a Jablonex Zásada. Především podsírka Bižuterie obsahuje kolekce vzorků oceněných na výstavách bižuterie v Jablonci nad Nisou v letech 1962–1987, kolekce vzorků oceněných ve vnitrooborových a od roku 1978 vnitrokoncernových soutěžích a dále výrobky oceněné Ministerstvem průmyslu a obchodu (dále MPO). Tato podsírka zahrnuje také liniové vzorky pro vybrané sezóny. Ty z období 1986–1989 tvoří poměrně kompaktní řadu představující výtvarné i řemeslné schopnosti vzorkařů všech podniků kromě Centrofloru, který je obecně ve sbírce MSB nedostatečně

zastoupen.⁴ Druhým zdrojem informací jsou odborné a výstavní publikace a dobová periodika jako *Průboj* a *Noviny Jablonecka*, ale především *Sklo a bižuterie – noviny pracujících jablonecké bižuterie*, vycházející v letech 1965–1990. Tento čtrnáctideník přinášel mimo jiné i články a noticky k novým vzorům, vzorkařům, úspěchům bižuterie na veletrzích, výstavách a soutěžích. Cenné informace poskytují i *Sklářské rozhledy*, *Domov a Sklářská revue*. Nelze opomenout také archivní materiály: soubor materiálů k tématu jabloneckých výstav v archivní sbírce MSB⁵, fond Liberecké výstavní trhy v SOKA Liberec⁶ a fond Brněnské veletrhy a výstavy v MZA Brno.⁷ Posledním zdrojem informací jsou dosud žijící vzorkaři a vzorkařky nebo jejich příbuzní. Během přípravné části výzkumu byla sestavena databáze téměř 120 vzorkařů podniků Průmyslu jablonecké bižuterie (PJB) a podniku Tofa, které se podařilo identifikovat s konkrétními předměty, ať ve sbírce MSB, nebo v písemných a obrazových materiálech. Poté následovala fáze vyhledávání informací o tvorbě a úspěších jednotlivých vzorkařů. Souběžně s rešeršemi výše uvedených zdrojů se nám podařilo oslovit a realizovat rozhovory s 24 pamětníky, z většiny podniků v rámci PJB.⁸ Rozhovory pomohly doplnit chybějící nebo správně interpretovat již dříve získané informace. Nově získané poznatky z rozhovorů byly ověřovány a porovnávány s archivními prameny, literaturou a také se sbírkovými předměty. Díky spolupráci s těmito pamětníky se podařilo získat i další cenné písemné, obrazové i trojrozměrné materiály do archivu a sbírky MSB.

Studie se snaží přiblížit v základních obrysech roli vzorkařů v podnicích PJB a v podniku Tofa. Hlavní část prezentuje medailony vzorkařů oceňovaných na soutěžích, výstavách a veletrzích. Věnujeme se zejména těm, k nimž se podařilo dohledat jak větší počet vzorků v delším časovém období, tak i dostatek informací k jejich působení v PJB. Badatelskou prací komplikovala skutečnost, že písemných materiálů je k tématu nemnoho a žijících pamětníků již málo. Získávání kontaktů je časově zdlouhavé, někdy až detektivní. Předpokládáme, že počet dohledaných vzorkařů ještě do budoucna vzroste a výzkum bude pokračovat dále i po zveřejnění této studie.

3_Číslo sbírky CES: MSB/002-05-14/255002.

4_Rozboru sbírky se věnuje studie FENDRICHOVÁ, Kristýna a Kateřina HRUŠKOVÁ. Analýza potenciálu sbírky Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou zaměřená na československou bižuterii z období socialismu. *Sklář a keramik* 2018, 68, č. 11–12, s. 238–242.

5_Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Archivní sbírka, Materiály k mezinárodním výstavám bižuterie, 1965–1991 [dále MSB, Archivní sbírka].

6_Státní okresní archiv Liberec, fond 1440 Liberecké výstavní trhy a. s.

7_Moravský zemský archiv Brno, fond K243 Brněnské veletrhy a výstavy, podnik pro pořádání veletrhů a výstav.

8_V době vzniku studie nebyli/y v dostatečném rozsahu dohledáni/y vzorkaři/vzorkařky podniků Preciosa a Jablonecké sklárny.

Činnost vzorkařů v bižuterních podnicích

Za svěbytnou pozici bižuterního průmyslu a ztrátu nálepky laciné imitace šperku vděčí tento obor právě návrhářům a vzorkařům. Ti dali bižuterii zcela novou podobu, i když nelze popřít, že z klasického šperku opakovaně bižuterie čerpala a čerpá. Tvorba nových vzorků v bižuterní výrobě má svá jasně daná specifika, která se liší od šperkařské tvorby. Podstatou je výroba ve velkých sériích, opakované použití stejných komponentů, které v originálních kombinacích dostávají nový design a sledují aktuální trendy. Vývoj nových tvarů a prvků je z hlediska sériové výroby nákladný, proto se komerčně úspěšné vzory v modifikacích používaly i celá desetiletí.

V roce 1948 bylo dokončeno znárodnění bižuterního průmyslu, který procházel i v dalších letech zásadními změnami. Roku 1958 vznikla výrobně hospodářská jednotka Průmysl jablonecké bižuterie (VHJ PJB), jejíž součástí byly podniky Bižuterie, Železnobrodské sklo (ŽBS), Skleněná bižuterie, Brusírny kamenů/Preciosa, Jablonecké sklárny a Jablonex, od roku 1961 také Centroflor. VHJ PJB se v roce 1978 změnil na koncern jablonecké bižuterie. V rámci toho zanikla Skleněná bižuterie a závod ŽBS v Zásadě byl převeden pod Jablonecké sklárny. I přes organizační změny zůstávala výroba ve stejných provozech a vzorovací oddělení sídlila na stejných místech. Vedle PJB se stal výrazným producentem bižuterie i podnik Tofa nebo výrobní družstva jako Drutěva, Maják, Vamberecká krajka a jiné.

Pro potřeby tuzemského, a především zahraničního obchodu realizovaného prostřednictvím PZO (podniku zahraničního obchodu) Jablonex, vytvářela vzorovací oddělení jednotlivých podniků pravidelně dvakrát ročně nové kolekce – linie. Zhotovovány byly i vzorky na základě konkrétních požadavků tzv. teritoriálních vzorkařů Jablonexu, kteří připravovali kolekce pro jednotlivé světové trhy buď z nabídky vzorkoven, nebo podle přímých požadavků zákazníků.

Na vývoji nových vzorků se zásadně podíleli výtvarníci a vzorkaři. Výtvarníci většinou tvořili kresebné návrhy nových komponentů (perle, výlisky, odlitky aj.). Vzorkařky a vzorkaři vytvářeli vzorky z již hotových komponentů. Bižuterní podniky někdy spolupracovaly s externími průmyslovými výtvarníky nebo módními

návrháři. Další profese zajišťovaly realizaci návrhů, vývoj technologií, kalkulace, dokumentaci nebo rozmnožování vzorků. Obecně je nutné rozlišovat dvě základní skupiny vzorků. První byla finalizována v souvislosti s reálnou výrobou a skupina druhá vznikala pro soutěže, výstavy a veletrhy. První skupinu ovlivňovalo mnoho faktorů. Kromě uplatňování vlastní invence museli vzorkaři plnit nároky na použitý materiál ze strany podniku, využívat komponenty v rámci kooperace s dalšími podniky nebo zpracovávat staré skladové zásoby. Ve výsledné podobě vzorků se odrážely také požadavky obchodníků a zákazníků, které vycházely z předpokladů uplatnění vzorku na trhu a jeho prodejní ceny. Vzorky ze základní kolekce měly často mnoho různých variant. Z výše uvedených důvodů se lze setkat i s názorem, že důsledné řešení autorství vzorků pro běžnou výrobu je zavádějící, jelikož do jejich tvorby vstupuje mnoho osob a dalších faktorů. V kontrastu s tím se pro vzorkaře staly velkou výzvou soutěže, které jim dávaly možnost využít fantazii, schopnosti a také materiál dle vlastní volby. Aktivitu vzorkařů v tvorbě designově inovativní bižuterie bezesporu podpořilo organizování tzv. vnitrooborových, od roku 1978 vnitrokoncernových anonymních soutěží, vyhlášených Generálním ředitelstvím PJB. Soutěže byly pořádány i v souvislosti s potřebou získat inovativní vzorky pro výstavy a veletrhy a také zde platilo pravidlo sériové vyrobiteľnosti. U těchto typů vzorků lze lépe sledovat rukopis jednotlivých vzorkařek a vzorkařů i výtvarníků, kteří se do soutěží také s oblibou zapojovali. Jejich mnohdy překvapivé a nekonvenční návrhy dokazují, že vzorování bižuterie nebylo a není jen kompletací polotovárů, ale tvůrčím procesem, který vyžaduje fantazii i znalost možností použitých materiálů. První taková soutěž byla organizována v souvislosti s výstavou Jablonex '65 a postupně se stala každoroční pravidelnou aktivitou. Vítězné vzorky bývaly dále nominovány do veletržních soutěží na Mezinárodním veletrhu spotřebního zboží (MVSZ) v Brně, na Libereckých výstavních trzích (LVT) a dalších veletržích u nás i v zahraničí a řada z nich získala v rámci jedné sezóny i několik ocenění. Významnou událostí se v této oblasti staly jablonecké mezinárodní výstavy bižuterie, kde mohli podnikoví vzorkaři od roku 1977 soutěžit i v rámci kategorie autorské bižuterie. Svě práce tak často úspěšně konfrontovali se samostatně

tvůřícími, převážně vysokoškolsky vzdělanými výtvarníky a šperkaři.

Od roku 1965 byly průmyslové výrobky v rámci soutěže o „Vynikající výrobek“ nominovány pro Czech industrial design.⁹ Soutěž organizovalo Středisko výtvarné kultury výroby, výkonný orgán Rady výtvarné kultury, založené v roce 1966 a roku 1972 transformované na Institut průmyslového designu. Již samotnou nominaci v rámci oborového kola považovali vzorkaři za úspěch a o to větší radost jim přineslo ocenění v celostátním kole v konkurenci ostatních průmyslových výrobků. Prestižní bylo také ocenění MPO – Nejlepší výrobek oboru. Vedle symbolických ocenění mohli vzorkaři za své úspěchy získat ohodnocení finanční nebo navštívit zahraniční veletrh.

Jednotlivé typy vzorků

Obecně se tvořily odlišné vzorky pro tuzemský a zahraniční trh. Vzorky pro tuzemsko ovlivňovaly požadavky státem řízeného hospodářství a od šedesátých let 20. století také výtvarnou komisí, která měla zajistit, že se k československým zákazníkům dostane pouze výtvarně kvalitní a zároveň ideologicky vhodný výrobek. O výběru konkrétních výrobků bohužel rozhodovali často také pouze zástupci obchodního oddělení jednotlivých výrobních podniků. Na tuzemský trh se dostávalo omezenější množství vzorů.¹⁰

Zahraněční obchod zajišťoval od roku 1952 Jablonex, o rok později přeměněný na podnik zahraničního obchodu (PZO). V rámci PZO Jablonex působily tzv. teritoriální vzorkovny, zajišťující kolekce zákaznicky požadovaných vzorků pro konkrétní trhy. V roce 1965 došlo ke vzniku spojeného vzorovacího střediska všech výrobních podniků v rámci PZO Jablonex, ale nadále platilo, že propojení mezi Jablonexem a podniky fungovalo specificky pro každý podnik. Vždy zcela separovaně bylo vzorovací oddělení Centrofloru.

Vzorkaři pravidelně tvořili tzv. linie vzorků. Na vytvoření linie – sezónní kolekce – pracovalo celé vzorovací oddělení. Vedle toho vznikaly i tzv. exkluzivity neboli volná tvorba. Zatímco byly liniové výrobky sestavovány z předepsaného materiálu, u exkluzivit bylo možné i v rámci zpracování přebytků tvořit nápadité a luxusní kusy. Tyto vzory se vyráběly v malých sériích několika tuctů a ode-

bíraly je například oděvní podniky nebo ÚBOK. Vybraní vzorkaři také spolupracovali s konkrétními zákazníky, například s módními návrháři, zástupci či designéry z firem nebo z obchodních domů. Tato spolupráce byla obvykle dlouhodobá, ve výjimečných případech mohl vzorkař odjet pracovat i do zahraniční firmy.

Vzdělání a inspirace vzorkařů

Vzorkařky a vzorkaři měli ve většině případů uměleckoprůmyslové vzdělání, nejčastěji absolvovali Střední průmyslovou školu v Jablonci nad Nisou (SPŠ), Střední průmyslovou školu sklářskou v Železném Brodě (SPŠS) nebo Střední školu uměleckých řemesel v Turnově (SŠUR).¹¹ Další vzdělávání vzorkařů se odehrávalo přímo v podnicích formou přednášek a seminářů organizovaných PZO Jablonex nebo mohli navštěvovat odborné přednášky v pražském ÚBOKu. Informace o nových trendech přinášel Konjunkturální módní zpravodaj Jablonexu. Důležité byly návštěvy tuzemských i zahraničních veletrhů samotnými vzorkaři. Od roku 1968 pak mohli pro načerpání inspirace vyjždět jednotlivě jen tzv. „prověření vzorkaři“. Zvláště talentovaným a vybraným vzorkařům bylo umožněno studovat VŠUP v Praze, kam odcházeli jako stipendisté výrobního podniku, kteří byli přijímáni mimo kvótu a po absolutoriu měli povinnost pracovat dalších pět let pro daný podnik. Této možnosti využila řada z nich a postupně se vypracovali na pozice renomovaných výtvarníků a šperkařů. Najdeme mezi nimi například Libuši Hlubučkovou, Eleonoru Reytharovou, Blanku Nepasickou, Jiřího Nepasického, Jiřího Dostála, Václava Machače a mnohé další. Ke vzdělávání v oblasti průmyslového designu přispívalo také Středisko výtvarné kultury výroby, jako výkonný orgán Rady výtvarné kultury výroby. Středisko vydávalo odborná periodika nebo pořádalo zmíněné soutěže o nejlepší průmyslový výrobek.

⁹ Nominované výrobky byly zveřejněny v časopise Czech Industrial Design – CID.

¹⁰ V dochovaných archívech vzorků, které jsou dnes součástí sbírky MSB, lze tyto povolené výrobky identifikovat podle kulatého červeného razítka na štítku s výrobním číslem.

¹¹ V současnosti Střední uměleckoprůmyslová a Vyšší odborná škola v Jablonci nad Nisou, Střední uměleckoprůmyslová a Vyšší odborná škola Turnov.

12_Podnik měl závody v Děčíně, Libouchci nebo Praze. Sortiment tvořily umělé květiny, atrapy, dekorace pro tematická období Vánoce a Velikonoce, svatební a smuteční program (v rámci smutečního programu ze zbytkových tkanin z podniku Hedva Rýmařov byly zhotovovány dekorace pro rakve, čalounění, polštáře, jednorázová obuv atd.), ale také deštníky nebo stavební materiály.

13_Vývazky na dárkové balení.

MEDAILONY VZORKAŘŮ

CENTROFLOR

Nejmladší součástí VJH PJB byl od roku 1961 Centroflor se sídlem v Dolní Poustevně.¹² Podnik se obecně specializoval na imitace květin. Vyráběl tzv. vývazky – svazky květin, listů a imitací drobných plodů, určené k dalšímu zpracování zákazníkem, dále vázové dekorace nebo tzv. módní květy – „módy“, které sloužily jako ozdoby pro oděvy (tzv. šatovky) a klobouky. Centroflor také vyráběl pomůcky pro aranžování, stavební materiály, deštníky, vánoční ozdoby a jiné. Vzorokvna v Dolní Poustevně vznikla kolem roku 1955. Jejím vybudováním byl pověřen **Ladislav Chmel** (1909–1984). Pracovalo v ní na padesát zaměstnanců, z toho deset vzorkařek a vzorkařů. Vedle toho měly vlastní vzorkaře zaměřené na konkrétní technologie i jednotlivé závody Centrofloru.

Výraznou osobností mezi nimi byla průmyslová výtvarnice akademická malířka **Vlasta Edelmanová**, provdaná Kubátová (1924–1986). Během svého působení v Centrofloru se vypracovala na vedoucí návrhářku. Díky svému rozhledu a jazykovým znalostem se účastnila obchodních jednání se zákazníky. Vrozený talent uplatnila při navrhování fantazijních textilních květin a travin, které sklízely úspěch u zákazníků i na veletrzích. Oblíbenými květinami se v její tvorbě staly slunečnice nebo bodlák. Roku 1967 získala medaili její kolekce prezentovaná na LVT a obdržela Vyznamenání MPO za vývoj nemačkávé úpravy textilních květin.

Mezi výrazné vzorkařky, které působily v poustevenském podniku až do počátku devadesátých let patří **Dagmar Dvořáková**, **Vlasta Mrázová** a **Miloslava Jirovská** (1946). Vystudovala Střední odbornou technickou podnikovou školu. V Centrofloru v Dolní Poustevně nejprve pracovala v administrativě na závodě polotovarů, kde později nastoupila do vzorovacího oddělení. Věnovala se všeobecné květinářské tvorbě se specializací na umělé plody, bobule a jejich kombinace. Pracovala s kůží, perím a dalšími přírodninami. Podílela se na realizaci a aranžování výstavních prezentací Centrofloru. Její vzorky pravidelně získávaly ocenění ve vnitrokoncernové soutěži, v roce 1979 obdržela mimo jiné první cenu za umělé stolní ovoce realizované v abstraktních barvách tón v tónu. Inspirace pro tento vzorek pocházela z USA.

Následující rok získala druhou a třetí cenu za vývazky z umělého ovoce a bobulí v kombinaci s květinami a přírodninami. Na výstavě Jablonec '83 byla v individuální kategorii oceněna zlatou medailí.

Dagmar Dvořáková (1951) vystudovala SPŠS v Železném Brodě, obor Malování skla. Do Centrofloru, kde působila v letech 1970–1992, nastoupila jako návrhářka umělých květin a zabývala se vzorováním celého sortimentu, módními květy, především šatovkami, svatebními vývazky, vázovkami, výlohovými dekoracemi a pro ni oblíbenou adjustáží.¹³ Je spoluautorkou zlepšovateľského návrhu na výrobu pestíků květin. Její vzorky byly běžně zařazovány do kolekcí na jabloneckých výstavách v letech 1977, 1980 a v roce 1983 soutěžily i v kategorii individuální bižuterie, kde dostaly zlatou medaili.

*Dagmar Dvořáková
Brož, textil, skleněné kameny, pajetky z plastické hmoty,
Centroflor, Dolní Poustevna, 1987, Nejlepší výrobek 1988,
ocenění Ministerstva průmyslu ČSR, kategorie Kultura odívání,
1987, Sbíрка autorky. Foto J. Slabá*

V roce 1988 získala ocenění MPO „průmyslový výrobek roku“. Po odchodu z Centrofloru se začala věnovat malování skla v rodinné firmě D STYL. **Eliška Pápperťová** (1948) vystudovala střední ekonomickou školu, přesto v navrhování pro Centroflor předvedla výjimečný talent. Účastnila se i výstavy Jablonec '80, kde v individuální kategorii prezentovala své práce, které ve vnitrokoncernové soutěži získaly druhé a třetí místo. Ve stejném roce dosáhl její vzorek ceny MPO „Nejlepší výrobek oboru“. Na výstavě Jablonec '83 obdržela zlatou medaili v individuální kategorii.

Dalšími výraznými vzorkaři byli **Ladislav Kateřinák** (1938—2017), vedoucí vzorkař a talentovaný aranžér, a výše jmenovaná **Vlasta Mrázová** nebo **Helena Kolaříková**.

ŽELEZNOBRODSKÉ SKLO

Podnik Železnobrodské sklo (ŽBS) byl z hlediska širší sortimentu, výroby a technologií a s tím souvisejícím počtem závodů bezesporu největším výrobním podnikem v rámci VHJ PJB. Jeho součástí bylo několik vzorovacích oddělení. V rámci PZO Jablonex působila skupina vzorkařů ve sdruženém vzorovacím středisku (SVS) a v rámci samotného ŽBS fungovalo vzorovací oddělení pro tuzemsko a vzorovací oddělení exkluzivit. ŽBS si také samo zajišťovalo vzorování pro některé zahraniční zákazníky. Své vzorkaře měly i jednotlivé závody. V šedesátých letech bylo vzorovací oddělení umístěno v Jabloneckých Pasekách. V centru Jablonce, v bývalém exportním domě Walter Klaar, byla tzv. kolekcni vzorkovna, kde se vytvářely finální kolekce dle specifických požadavků trhů nebo zákazníků. Po vzniku sdruženého vzorovacího střediska na Jablonexu v roce 1965 zde působila poměrně početná skupina vzorkařek ŽBS.

Jednou z nich byla **Vlasta Roučová** (1941). Studovala na SŠUŘ v Turnově obor kovovytectví. V roce 1958 nastoupila do PZO Jablonex jako kolekcni vzorkařka pro ŽBS. Od roku 1965 pracovala v SVS jako teritoriální vzorkařka, především pro Velkou Británii a Itálii. Později začala vytvářet tzv. exkluzivity.¹⁴ V roce 1975 obdržel její náhrdelník medaili na MVSZ v Brně, jako vůbec první zde oceněný bižuterní výrobek. Ve vnitrokoncernové soutěži a v soutěži o nejlepší výrobek oboru získávaly její vzorky pravidelná ocenění, často první místo. V ŽBS

pracovala do roku 1993 a následně se věnovala vzorování ve firmě OPÁL.¹⁵

Eva Nováková (1940) po absolvování studia na turnovské SŠUŘ v letech 1954–1958 nastoupila do turnovského závodu podniku Kovozávody Semily.¹⁶ V roce 1962 přestoupila do podniku Bižuterie – závod 2, který se specializoval na sériovou výrobu šperků. Po roce začala pracovat ve Skleněné bižuterii jako vzorkařka a následně přešla do SVS na Jablonexu do detašovaného oddělení ŽBS. Zaměřovala se na bižuterii z vinutých perli a podílela se na podobě některých z nich. V roce 1982 získal její náhrdelník zlatou medaili na MVSZ v Brně, oceněn byl i na dalších veletrzích. V rámci podnikové expozice ŽBS získala zlatou medaili na výstavě Jablonec '83. Často uspěla ve vnitrokoncernové soutěži, pro kterou tvořila i vzorky z plastové borty, keramických komponentů nebo yards perli. V roce 1993 přestoupila do podniku Estrella v Těpeřích. V polovině devadesátých let se vrátila ke vzorování pro Jablonex a po roce 2000 pracovala pro firmu Pearl Bohemica.

Iva Spurová (1961) nastoupila po studiu na jablonecké SPŠ v roce 1979 do SVS ŽBS a po celou dobu se věnovala voskovaným perlím. Od roku 1981 získaly její vzorky několikrát první cenu v rámci vnitrokoncernové soutěže a byly zařazeny do soutěže NVO. V roce 1986 byly do soutěže NVO zařazeny její dva vzorky, z nichž jeden získal první cenu¹⁷ a druhý, který byl pro veletržní účely pojmenovaný „bruslařská smyčka“, získal zlatou medaili na MVSZ v Brně. Po roce 1989 působila v několika bižuterních firmách, v současnosti pracuje jako vzorkařka P. P. Trading.

Marta Zelníčková (1950) vystudovala jabloneckou SPŠ a v roce 1977 začala vzorovat na Jablonexu v SVS ŽBS. Její specializací byly mačkané perle, ohňovky a perle z atlasového skla. Několikrát byla krátkodobě delegována do Skleněné bižuterie, kde vždy měsíc vzorovala pro tento podnik. Účastnila se zahraničních veletrhů, například v Singapuru nebo Jakartě, kde předváděla výrobu náhrdelníků. Pravidelně se úspěšně účastnila vnitrokoncernových soutěží, třikrát získala nominaci „vybráno pro CID“. V roce 1990 přestoupila do nově vzniklého podniku Skleněná bižuterie, a. s. a v letech 2004–2008 působila jako vzorkařka ve firmě Pearl Bohemica.

14_ Vzorky, vytvářené jako vlastní tvorba vzorkařek ze zbytkového materiálu poté, co vzorkařky splnily požadované úkoly pro danou sezónu. Vybrané vzorky byly realizovány v množství 2–3 tuctů, které jako exkluzivity nakupovali přímým prodejem například zástupci ÚBOKU nebo oděvních podniků. Po vyprodání nebyly dále vyráběny.

15_ OPÁL Jablonec nad Nisou, s. r. o., firma existovala v letech 1992–2013, spolupracovala i s PZO Jablonex a v rámci sbírky MSB – podsírka Jablonex obchodní existuje celá řada vzorků obchodovaných Jablonexem.

16_ Závod se specializoval na výrobu drobného galanterního sortimentu a bižuterních doplňků zdobených rytím, jako kravatové spony, manžetové knoflíky nebo přívěsky.

17_Sbírka MSB Jablonec n. N.,
podsbírka Bižuterie,
inv. č. B06894.

18_Vnučka Martina Nováková
poskytla údaj „cca 1965“.

19_Sbírka MSB Jablonec n. N.,
podsbírka Bižuterie,
inv. č. B05699.

20_Sbírka MSB Jablonec n. N.,
podsbírka Bižuterie, inv. č.
B05700.

*Náhrdelník navržený Evou
Novákovou
Propagační materiál PZO
Jablonex, náhrdelník,
obecný kov, sklo, 1965–1970,
Železnobrodské sklo –
vzorovací oddělení PZO
Jablonex, Jablonec nad Nisou,
archiv MSB.*

Kristýna Morávková (1928–2018) byla vyučenou modistkou. Do vzorkovny ŽBS v PZO Jablonex nastoupila v roce 1965¹⁸ a pracovala zde až do počátku devadesátých let 20. století. Využívala zejména mačkané skleněné perle i další materiály. Typické pro ni byly kombinace s kovovými komponenty a masivní náhrdelníky. Navrhla i kolekce z broušených, voskovaných nebo sintrovaných perlí. V roce 1977 získal její vzorek¹⁹ druhé místo v soutěži NVO. Za jiný výrobek z této kolekce získala čestné uznání na výstavě Jablonec '77.²⁰ Aktivně se rovněž účastnila zahraničních veletrhů, v roce 1985 v Abú Dhabí předváděla tvorbu bižuterie.

Dlouholetou vzorkařkou ŽBS byla **Stanislava Čechová** (1937). V letech 1952–1956 vystudovala SPŠS v Železném Brodě a ihned po škole nastoupila v roce 1956 do ŽBS, kde pracovala v jeho různých vzorkovnách až do roku 1991. Ve své práci se specializovala na mačkané perle a perle leštěné v ohni, které byly společně s atlasovou sklovinou jejím oblíbeným materiálem, z ně-

hož vytvářela i vzorky pro vnitřní soutěže. Pro její tvorbu jsou typické dlouhé broušené trubkové perle, které se od konce sedmdesátých let staly velmi oblíbenými. Často se také podílela na tvorbě tzv. exkluzivit. Roku 1987 předváděla výrobu skleněné bižuterie na dnech ČSSR v Dánsku. Po roce 1990 působila i nadále jako žádaná a zkušená vzorkařka pro firmu Glass a firmu Opál.

Pro ŽBS pracovala jako vzorkařka také **Anna Mistrová** (1940–2019). Vystudovala SPŠS v Železném Brodě a po maturitě v roce 1958 nastoupila do podniku ŽBS závodu v Hutí – vývojového střediska a v polovině šedesátých let přišla jako vzorkařka do podniku v Zásadě. Počátkem sedmdesátých let odešla do vzorovacího střediska PZO Jablonex, kde pracovala až do poloviny osmdesátých let. Ve své práci se zabývala zejména vzorky z voskovaných perlí, místy do nich zařazovala také lampové perle nebo umělou hmotu či kovové komponenty. Za své vzorky získala na výstavě Jablonec '73 stříbrnou medaili a později také další ocenění.

*Jarmila Hlavová
Kabelka – psaníčko, semiš,
textil, čípký a tříkrátký v úpravě
bronz, 1987, Praha, oceněno
zlatou medailí na výstavě
JABLONEC '87, expozice
individuálních tvůrců, Sbirka
MSB, inv. č. B07183, foto: MSB,
A. Kosina, MSB.*

Průmyslová výtvarnice **Jarmila Hlavová** (1924–2011) získala soukromé umělecké vzdělání.²¹ Zpracování perliček se věnovala jako samouk v krušnohorském regionu. Zaměřila se na techniky tkání s perličkami, tamburovanou výšivku a výrobu prýmků. V roce 1948 stála u založení a do roku 1958 vedla ateliér ŮLUV pro malosériovou výrobu módních doplňků a večerních kabelek z rokajlu, kraje a prýmků. V letech 1959–1978 byl ateliér detašovaným výrobním střediskem závodu Zásada ŽBS, od roku 1978 spadal pod Jablonecké sklárny. Pro Zásadu navrhla na 2 000 vzorů kabelek, límců a náhrdelníků. Náhrdelník s kaskádou perliček byl v bílé variantě součástí bižuterní kolekce na Světové výstavě EXPO v Montréalu v roce 1967. Její návrhy i vlastní výrobky získávaly ocenění na výstavách i veletrzích pravidelně. Šestkrát obdržela nominaci „Vybráno pro CID“. Souprava Atlas dostala zlatou medaili na výstavě Jablonec '74 a v tomtéž roce zvítězila v celostátní soutěži „Vynikající výrobek“. Na výstavě Jablonec '87 získala zlatou medaili v individuální kategorii za semišové psaníčko s perličkami. Po zrušení detašovaného pracoviště roku 1990 působila v jí založené rodinné firmě MANUFA Praha.

Pod ŽBS působil také výtvarně nadaný **Jaroslav Kodejš** (1938), který se vzdělával jako autodidakt. Od počátku šedesátých let začal pracovat jako vzorkář pro Skleněnou bižuterii a ŽBS. Svou odbornost posílil na Výtvarném institutu PJB v letech 1960–1963. Se svými šperky se účastnil vnitropodnikových anonymních

soutěží. V roce 1966 získal ocenění Výrobek roku za náhrdelník z vinutých perlí a tato technika se pro jeho tvorbu stala charakteristickou. V roce 1967 byly jeho práce oceněny cenou CID a v letech 1968, 1971, 1974, 1983 obdržel za ně zlaté medaile na jabloneckých výstavách. V roce 1968 se jako československý návrhář jablonecké bižuterie mohl účastnit výběrového sympozia Stříbrný šperk Jablonec '68. Toto jedinečné tvůrčí setkání i s autory ze západních zemí mu dalo intenzivnější podnět k vlastní tvorbě. Od konce šedesátých let byl vyzván k účasti na mezinárodních šperkařských výstavách, kde svými jedinečnými šperky se skleněnými vinutými komponenty reprezentoval českou autorskou scénu. Od konce šedesátých let do druhé poloviny let osmdesátých pracoval ve výtvarném ateliéru MSB. Jaroslav Kodejš se díky svým ojedinělým šperkům se skleněnými prvky stal známým po celém světě a svou individuální tvorbu rozvíjí dodnes.

Mezi vysokoškolsky vzdělané vzorkaře-výtvarníky se v ŽBS zařadila také akad. soch. **Libuše Hlubučková** (1936). Svou výtvarnou tvorbu začala studiem na SPŠS v Železném Brodě v letech 1952–1956. Po maturitě nastoupila na pozici vzorkařky do závodu ŽBS v Zásadě a díky vypsání studijního stipendia se rozhodla studovat Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze (VŠUP). Ve svých špercích tehdy kombinovala tradiční stříbrnické techniky s využitím šitých a navlékaných perliček – rokajlu. Své práce mohla poprvé lépe představit díky účasti na Sympoziu stříbrného šperku v Jablonci

²¹Jako privátní studentka navštěvovala ateliéry výtvarníků, mezi nimi i ateliér malíře Jaroslava Otčenáška.

22_Dnešní ZŠ Šumava.

*Souprava navržená Vlastou Koldovskou
Dobový propagační materiál,
souprava – náhrdelník a pár
náušnic, perle z plastické
hmoty krasten, Železnobrod-
ské sklo, Železný Brod, 1987,
oceněno zlatou medailí, výsta-
va JABLONEC '87, expozice
podniku Železnobrodské sklo
– vzorkaři, archiv MSB.*

nad Nisou v roce 1968 a také na jeho 2. ročníku v roce 1971. Za svůj inovativní přístup ke šperku, kde od počátku sedmdesátých let začala využívat foukané skleněné perle, získala také významná ocenění na Mezinárodních výstavách bižuterie v letech 1968, 1971, 1974 a 1977 v Jablonci nad Nisou a také v roce 1970 na veletrhu v Plovdivu. V letech 1967–1975 působila jako jedna z předních návrhárek pro PZO Jablonex. Poté pracovala jako odborná pedagožka v Lidové škole umění, v letech 1982–1986 na SPŠ v Jablonci n. N. a v roce 1986 získala místo vedoucí výtvarnice oboru rytého skla na SPŠS v Železném Brodě. Svými jedinečnými šperky upoutala pozornost i na mnoha kolektivních mezinárodních výstavách v zahraničí a foukané skleněné perle se pro její volnou tvorbu staly charakteristické.

Vlasta Koldovská (1947) vystudovala SPŠS v Železném Brodě, obor vzorování bižuterie, po jejímž dokončení začala pracovat ve vzorovacím oddělení exkluzivit ŽBS. Na počátku osmdesátých let působila v SVS ŽBS na Jablonexu a v polovině osmdesátých let se opět vrátila na oddělení exkluzivit. Od roku 1991 působila jako vzorkařka v rámci závodu 1, kde pracovala až do ukončení provozu v období, kdy jej vlastnila společnost Jablonex Group. Tvořila šitou bižuterii z broušených, mačkaných, plastových a yards perlí. Na výstavě Jablonec '80 získala čestné uznání a v roce 1983 zlatou medaili. Na výstavě Jablonec '87 obdržela dvě zlaté medaile a v roce 1988 zvítězila v soutěži o „Výrobek roku“.

PRECIOSA

Z pohledu designu jsou velmi specifickou skupinou vzorky a výrobky z podniku **Preciosa**. Bohužel ke vzorkářkám tohoto podniku se podařilo dohledat nejméně informací. Do roku 1989 byla většina sortimentu hotové bižuterie vyrobena z broušených perlí, s povrchovou úpravou nebo bez ní v omezené škále barev. Po připojení jabloneckého výrobního závodu Na Hutích se součástí sortimentu staly výrobky ze sintrovaných perlí. V oblasti broušených skleněných perlí patří mezi nejvýraznější vzorkařky **Marie Křivůnková, Eva Hübnerová, Kamila Randáková, Dana Stěhulová a Dagmar Kaufmanová**. Liniové kolekce tvořily jednoduché, standardní a levné jedno až třířadé náhrdelníky zpravidla jednobarevné, z perlí stejné velikosti, nejčastěji z broušených kuliček,

sluníček a rondelů. Soutěžní a výstavní vzorky byly kombinovány s kameny, lustrými ověskami, voskovanými perlemi, vinutými perlemi, rokajem, kovovými komponenty a řetízky, často i šité na jednu jehlu. Exkluzivity vznikaly pro ÚBOK, OP Prostějov a výstavy v Jablonci, LVT nebo MVSZ v Brně. Zdejší vzorkařky také vytvářely šperky pro film – nejznámější jsou Tři oříšky pro Popelku (1973).

Dagmar Kaufmanová (1943) vystudovala jabloneckou SPŠ a po maturitě absolvovala roční praxi ve Skleněné bižuterii, závod Hraničná. Následně přestoupila do vzorovacího oddělení téhož podniku. V roce 1965 začala vzorovat v rámci SVS Preciosy na Jablonexu, který si své vzorkařky převedl do vlastního vzorovacího oddělení v roce 1970. Její vzorky byly úspěšné na jabloneckých mezinárodních výstavách celá sedmdesátá léta. V roce 1971 získala podniková kolekce, na které se podílela, na výstavě Jablonec '71 čestné uznání, v roce 1974 zlatou medaili a roku 1977 v individuální kategorii medaili bronzovou. Po roce 1980 nastoupila na pozici vedoucí vzorkařky. Před odchodem do důchodu pracovala v Jablonexu.

Dagmar Kaufmannová
„Děšť“, náhrdelník, obecný kov,
skleněné broušené perle, Preci-
osa, Jablonec nad Nisou, 1979,
oceněno zlatou medailí, Meziná-
rodní veletrh spotřebního zboží
v Brně 1979, Sběrka MSB, inv. č.
B05831. Foto A. Kosina, MSB

BIŽUTERIE

Podnik **Bižuterie** nabízel široký sortiment kovové bižuterie z bižuterních slitin, hliníku a drahých kovů, které byly zpracovávány lisováním, litím nebo pájením a doplňovány skleněnými kameny a dalšími materiály. Pájené výrobky a práce z drahých kovů se od šedesátých let vzorovaly v nově vzniklém komplexu, tzv. novém závodě, na břehu jablonecké přehrady v rámci Oddělení technické přípravy výroby (TPV). V době konjunktury zde pracovalo až 100 zaměstnanců, z toho 15–20 vzorkařů. Ročně toto oddělení produkovalo 3 000–4 000 vzorků, které byly dále variovány. Teritoriální vzorkaři Jablonexu pravidelně spolupracovali s výtvarníky Oddělení TPV na přípravě nových vzorků kovových komponentů. Kresbný návrh zpracovávali rytci nebo modeláři. Výsledkem byl referenční vzorek a z komponentů následně vzorovací oddělení zhotovilo finální vzorek. V menším rozsahu měly vlastní vzorkaře i jednotlivé závody. To byl případ závodu 2, kde se zhotovovala bižuterie a malosériové šperky z drahých kovů, a závodu 6 – Silka, vyrábějícího sortiment z hliníku a litou bižuterii.

Již v meziválečném období působil v bižuterní výrobě **Max Simm** (1912–1986). Po absolvování docházky na obecné a měšťanské škole v Prießnitzgasse²² získal výuční list pasíře na pokračovací škole při Umělecko-průmyslové státní odborné škole v Jablonci nad Nisou. Následně pracoval jako pasíř v jablonecké firmě Heinrich Heinrich a po jejím znárodnění a začlenění do podniku Kovová bižuterie přešel do provozu „U Seidelů“.²³

Po vybudování tzv. nového závodu 1 v roce 1965 zde Max Simm pracoval jako vzorkař, a to až do svého odchodu do důchodu. V rámci výroby kovové bižuterie působil na pozici pasíře, dílenského mistra a nakonec vzorkaře. Dokonalá znalost výrobní technologie a materiálu mu umožnila tvořit originální a technicky propracované vzorky. Je autorem soupravy, která byla v rámci propagačních aktivit Jablonexu darována vítězce soutěže Miss Kuba 1964. V roce 1968 byla jeho souprava s komponenty ve tvaru hřebů oceněna na výstavě Jablonec '68 zlatou medailí.

Helmut John působil jako vzorkař podniku Bižuterie pravděpodobně od počátku šedesátých let po osmdesátá léta 20. století. Jeho vzorky se vyznačují jednoduchými až surovými tvary, které se staly pro zákazníky zajímavé a vysoce módní. Vzoroval především pro závod 2 a v osmdesátých letech spolupracoval s dalším vzorkařem, **Alfrédem Spalkem**. Mezi jeho téměř legendární vzorky patřila kolekce ACHÁT, která byla vystavena i prodávána na Světové výstavě EXPO v Montréalu.²⁴ Každý kus se stal jedinečným originálem, protože kombinoval sériové vyráběný polotovár ze stříbra a plátek achátu. Československá veřejnost si je mohla prohlédnout na LVT 1967 a 1968.²⁵

Výraznou osobností vzorovacího oddělení „nového závodu“ Bižuterie byl **Miloslav Kubík** (1926–2002). Vedle sbírky MSB najdeme jeho práce i v Moravské galerii v Brně. Tam rovněž vystudoval Střední umělecko-

23_Znárodněná továrna na kovové a bižuterní zboží Heinrich Seidel, dnes v ulici V Luzích č. p. 3–5.

24_Stříbrné šperky pro Montreal.

Sklo a bižuterie, 1967, č. 8, s. 1.

25_Dánská romance. Sklo a bižuterie, 1968, 9, s. 1.

Miloslav Kubík
 „Achát“; brož, galvanicky
 zlacená mosaz, kompozitní
 achát, 1968, Jablonec nad
 Nisou, výstava Jablonec
 '68, expozice individuální
 bižuterie, Sběrka MSB, inv. č.
 B04667. Foto A. Kosina, MSB

26_Vysokojakostní sortiment
 lisované kovové bižuterie.

průmyslovou školu. V Bižuterii působil od padesátých let 20. století a zároveň se věnoval vlastní šperkařské a restaurátorské činnosti. Vytvářel šperky pro divadlo, film a televizi, vypracoval se na pozici vedoucího vzorkaře. Kubíkovy vzorky měly charakter až klenotnických prací, přesto byly jednoduché, často inspirované přírodou nebo secesními liniemi.²⁶ Podnik Bižuterie reprezentoval již na prvních celostátních výstavách bižuterie. Vystavoval v Československu i v zahraničí a do roku 1983 se účastnil všech jabloneckých výstav bižuterie. Tam získal dvě stříbrné a jednu zlatou medaili, kterou obdržel v roce 1983 za originálně řešený asymetrický náhrdelník. Po odchodu do penze v roce 1986 se věnoval restaurátorské činnosti.

Vzorkařkou a výtvarnicí, která pracovala tři roky po ukončení studia na jablonecké SPŠ v letech 1954–1958 v provozu závodu 2, byla akademická sochařka **Eleonora Reytharová** (1939). I ona patřila mezi nadějně mladé podnikové vzorkaře – stipendisty. V letech 1961–1967 vystudovala VŠUP. Poté nastoupila jako výtvarná návrhářka v tzv. novém závodě Bižuterie u přehrady, kde vzorovala jednotlivé části pro ražbu polotovarů na finální výrobky. Navrhovala také nové vzory lité hliníkové bižuterie pro závod 6 Silka. Již v roce 1965 se účastnila výstavy bižuterie v Jablonci n. N. a poté i v dalších letech, kdy v roce 1977 a 1980 získala bronzovou a stříbrnou medaili. Po ukončení vysokoškolských studií

Eleonora Reytharová
 Náhrdelník, galvanicky zlacená
 mosaz, skleněné kameny, 1968,
 Liberec, výstava Jablonec '68,
 expozice individuální bižuterie,
 Sběrka MSB, inv. č. B04686.
 Foto A. Kosina, MSB

*Iva Makovcová
Brože – dětská bižuterie,
eloxovaný a malovaný hliník,
Bižuterie, závod 6 Silka, Jablo-
nec nad Nisou, 1983, oceněno
zlatou medailí, výstava Jablo-
nec '83, podniková expozice
Bižuterie. Foto A. Kosina, MSB*

se s úspěchem zúčastnila obou šperkařských symposií v Jablonci v letech 1968 a 1971. Ve své volné tvorbě se zabývala především šperkem s využitím techniky smaltu.

Mezi mladší generaci vzorkařů patřil **Milan Hurdálek** (1943), absolvent SPŠ v Jablonci nad Nisou. Patřil mezi výtvarníky vzorovacího oddělení na novém závodě a získal celou řadu ocenění – stříbrné medaile z mezinárodních výstav v Jablonci v letech 1968, 1977 a 1980 a zlatou medaili v roce 1983. Účastnil se také zahraničních výstav.

Jednou z návrhárek – kreslíček závodu 6 Silka byla šperkařka, akad. sochařka **Karla Nováková** (1944). Mezi lety 1958–1962 studovala na SPŠ v Jablonci nad Nisou a poté pokračovala na VŠUP v Praze, kde absolvovala v roce 1968. V tomtéž roce nastoupila na pozici návrhářky – kreslíčky do závodu 6 Silka. Zde se setkala i s dalšími šperkařkami – s Blankou Nepasickou a Eleonorou Reytharovou. Po dvaceti letech přešla na tzv. nový závod, kde vzorovala bižuterii zhotovenou tvrdým a měkkým pájením i bižuterii lisovanou z tombaku. V oboru zůstala i po roce 1990, kdy se ve firmě Soliter,

a. s., privatizovaném závodě 2 podniku Bižuterie věnovala navrhování komerčních šperků. Vedle toho také příležitostně vytvářela vlastní autorské šperky.

Specifickým materiálem, jakým je hliník, se zabývala **Iva Makovcová** (1946). Vystudovala železnobrodskou SPŠS, účastnila se řady výstav a aktivně se zapojovala do soutěže pro mladé tvůrce do 30 let Zenit. V rámci této soutěže získala na veletrhu Ostrava '80 medaili a čestné uznání. V roce 1981 byly v rámci výstavy Zenitu její návrhy prezentovány v Moskvě. Úspěchy sklízela i na jabloneckých výstavách – v roce 1977 obdržela čestné uznání, v roce 1980 získala stříbrnou a bronzovou medaili a čestné uznání za originální kolekci hliníkových broží. Za rozsáhlou kolekci dětské bižuterie s motivem hospodářských zvířat dostala na výstavě Jablonec '83 zlatou medaili.

Mezi významné autory, tvořící vzorky pro kovovou bižuterii, patřil **Dušan Novotný** (1941). Vyučil se zlatníkem-stříbrníkem na odborném učilišti družstva Soluna v Praze, poté tři roky pracoval v družstvu Znak v Hradci Králové. V letech 1961–1965 vystudoval turnovskou

*Souprava navržená Marií Lubasovou
Dobový propagační materiál,
„Duhová kolekce“, bižuterie
z perli z plastické hmoty
krasten, Skleněná bižuterie,
Jablonec nad Nisou, 1974,
archiv MSB.*

27_ Závodu se říkalo „U Macou-
na“ podle bývalého vedoucího
Josefa Macouna.

uměleckoprůmyslovou školu v oboru zlatnictví a od roku 1967 byl zaměstnán až dosud v závodě 2 (dnešní firma Soliter), který se specializoval na šperky z drahých kovů, především ze stříbra. Zde vyvářel především modely šperků pro techniku odlévání. Jeho práce, za které byl několikrát oceněn na jabloneckých výstavách, se vyznačují jednoduchým tvaroslovím. V roce 1971 byl také přizván k účasti na šperkařském sympoziu Stříbrný šperk Jablonec '71.

Další výraznou vzorkačkou, která s tvorbou bižuterie spojila celý svůj profesní život, je **Vlasta Dostálová** (1950). Patří mezi vzorkačky, které díky organizačním změnám v rámci VHJ, později koncernu Jablonecké bižuterie, pracovaly ve více podnicích. V letech 1965–1968 vystudovala SPŠS v Železném Brodě. Po absolvování školy začala pracovat jako vzorkačka bižuterie v podniku Skleněná bižuterie, Jablonec nad Nisou, kde působila až do zániku podniku v roce 1977.

Součástí týmu návrhářů tehdy byli i **Luboš Lisý, František Bacovský, Jiří Dostál, Pavel Nečásek a Zdeněk Kourek**. V letech 1985–1993 pracovala jako návrhářka pro ŽBS, které do sebe po roce 1978 začlenilo některé závody Skleněné bižuterie. Zde tvořila kreslené návrhy a modely pro různé závody ŽBS – skleněné knoflíky, náušnice, brože, kovodíly, design butonů (obtisky), návrhy perli ze skla i plastických hmot, které se zhotovovaly z moduritu v měřítku 1:1. Vzorovala i figurky z plastických hmot, včetně dnešní optikou tzv. licenční vzorky, např. postavičky z pohádky Šmoulové a další. Toto období bylo v její profesní kariéře nejoblíbenější. Návrhy mohla tvořit podle své fantazie a při práci měla volnou ruku. Součástí její profese byly také návštěvy jednotlivých provozů a dohled na realizaci vlastních návrhů. V té době se například v závodě ve Smržovce²⁷, který se specializoval na mačkané knoflíky, brože a náušnice, nabízely téměř výhradně výrobky podle jejich návrhů.

Marcela Kourková
Vzorkovnicová karta knoflíků – část, mačkané sklo, obtisky,
Sklenná bižuterie, závod Hraničná, po roce 1970, Sbíрка MSB,
inv. č. C04311. Foto K. Hrušková, MSB

O jejich kvalitách svědčí i to, že z jejich prací bylo k realizaci vybráno i patnáct návrhů bižuterie a 6–8 modelů perlí měsíčně, a to pro výrobní závody v Železném Brodě a ve Smržovce. V letech 1993–2008 působila jako vzorkařka Jablonexu, kde se věnovala vzorování bižuterie ze skleněných, mačkaných a broušených ohňovek i vinutých perlí. Pravidelně se účastnila každoroční oborové soutěže v různých kategoriích a vždy získala jednu nebo i několik cen.

Mezi výrazné vzorkařky podniku Skleněná bižuterie patřila i **Marie Lubasová (1941)**. V podniku působila mezi lety 1959–1978. Nastoupila ihned po absolvování SPŠS v Železném Brodě, kde v letech 1955–1959 studovala obor vzorování bižuterie. Nejprve působila jako návrhářka technicko-výtvarného střediska, kde navrhovala komponenty – perle, skleněné knoflíky nebo brože. Později se začala věnovat vzorování hotové bižuterie, z plastických hmot, sintru a yards perlí, v sedmdesátých letech působila na pozici vedoucí vzorkařky. Na výstavě Jablonec '74 byla jednou z nejuspěšnějších oceněných vzorkařek v rámci jabloneckých podniků. Její náhrdelníky z módních kulatých perlí o průměru až 25 mm získaly pět stříbrných medailí.²⁸ Její práci s yards perlemi reprezentuje ve sbírce MSB náhrdelník z výstavy Jablonec 77. Po zániku Skleněné bižuterie vzorovala krátce v podniku Preciosa a následně pracovala na Generálním ředitelství PJB, na Oddělení inovací. Po roce 1990 se vrátila ke vzorování bižuterie v Estrelle v Těpeřích, kde působila až do roku 2019.

Významnou a dlouholetou specializovanou vzorkařkou byla **Zdena Hájková (1942)**. V letech 1956–1960

studovala SPŠS v Železném Brodě a v roce 1960 nastoupila do vzorkovacího oddělení pro jednotlivá zahraniční teritoria na PZO Jablonex. Zajišťovala objednávky a podklady podle požadavků zákazníků, v nichž reflektovala módní tendence, barvy, výrobní a cenové potřeby, které zprostředkovala vzorkařkám výrobních podniků. Sestavovala kolekce ze vzorků vytvořených ve výrobních vzorkovnách. Na PZO Jablonex si také průběžně doplňovala další odborné vzdělání např. v Tematickém čtyřsemestrálním kursu návrhářů. Zúčastnila se také několika vnitropodnikových i oborových soutěží. Za svůj náhrdelník z tzv. yards perlí získala na výstavě Jablonec '74 zlatou medaili. První cenu za tentýž výrobek obdržela v celostátní soutěži o Vynikající výrobek roku 1974. Ve své práci se nejraději věnovala bižuterii ze sintrovaných perlí, které připomínaly přírodní materiály jako koralín, kameny, pompejské perle. Na PZO Jablonex pracovala na pozici teritoriální vzorkařky až do roku 2004.

Vzorkařka **Marcela Kourková (1942)** zasáhla do několika bižuterních oborů. V roce 1960 byla po dokončení studia na SPŠS v Železném Brodě, obor Vzorování bižuterie, vybrána do podniku Skleněná bižuterie. Zabývala vzorováním komponentů, především perlí, skleněných knoflíků a broží nebo figurek z plastických hmot. Vytvořila výraznou kolekci knoflíků s dětskými motivy, které byly v nabídce ŽBS ještě kolem roku 1994. Po zániku Skleněné bižuterie roku 1978 začala pracovat v SVS ŽBS na PZO Jablonex. V letech 1985–1987 byla vzorkařkou v jiřetínské Tofě, kde navrhovala bižuterii z dřevěných perlí a navrhovala nové komponenty. Tradičním perlím

28_Sbíрка MSB v Jablonci nad Nisou, inv. č. B05635, B05636, B05637, B05639, B05640, B05642, B05647.

29_O. z. Tofa, Československé hudební nástroje, Albrechtice v Jizerských horách byl pokračujícím podnikem po znárodněné albrechtické firmě Johann Schowanek. Po roce 1948 patřil pod nově ustanovený závod na výrobu dřevěných hraček Tofa Semily a od osmdesátých let se stal díky výrobě pianinových mechanik oborovým závodem pod VJH Československé hudební nástroje (Petrof) v Hradci Králové.

30_ Dřevěná bižuterie z Tofy se vyvážela zejména do Kanady, Austrálie, Itálie, Holandska, Belgie a Velké Británie.

31_ Náhrdelník byl ohodnocen také jako Nejlepší výrobek ministerstva průmyslu ČR roku 1983.

32_ V roce 1986 získala další ocenění z podniku Československé hudební nástroje za nejlepší výrobek oboru.

33_ V odvětví dřevozpracujícího průmyslu, lesního a vodního hospodářství za rok 1983.

34_ Za tuto inovaci obdržela na MVSZ v Brně v roce 1983 ocenění jako nejlepší zlepšovatelka rezortu.

35_ K záchraně vzorkovny přispěli také další zaměstnanci Tofy – L. Revajová a Z. Žák. Kolekce dřevěné bižuterie obohacena o další vzorky. *Severočeské noviny*, Jablonec 25. 3. 1994.

36_ Studie dále čerpá z těchto publikací: BARTOVÁ, Miroslava a Vlastimil MOTLÍK. *Vznik a vývoj k. p. Železnobrodské sklo. Železný Brod, strojípís 1983*; BEDNÁŘ, Jan. *Vznik a vývoj koncernového podniku Centraflor, strojípís, září 1985*; HLAVOVÁ, Jarmila. *Jarmila Hlavová: výtvarné dílo*. Praha: Galaxie 2005; KOZÁK, Vladimír. *Vývojové schéma firmy Jablonex od jeho předchůdců v exportu na Jablonecku 1971–1990*, Jablonec nad Nisou 1993 (knihovna MSB); KYBALOVÁ, Ludmila, NOVÝ, Petr a Šárka SIRŮČKOVÁ. *Příběh jabloneckého knoflíku*. Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2007, ISBN 978-80-86397-04-7; LANGHAMER, Antonín. *Poznámky o tvorbě a výrobě bižuterie*. *Tvar: Časopis Ústředí lidové a umělecké výroby XVIII*, 1967, č. 7, s. 176; MELNIKOVA-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda Filaretovna. *Šperk a bižuterie*. *Tvar: Časopis Ústředí lidové a umělecké výroby XII*, 1961, č. 10, s. 296–311; NOVÁ, Jana. *Jablonecké výstavy 1959–1987. Nečekejte na motýla...* Jablonec nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, 2011, ISBN: 978-80-86397-13-9; NOVÝ, Petr a kol. *Zásadský ráj: Příběh českých perliček*. Zásada: PRECIOSA ORNELA, a. s., 2018, ISBN 978-80-86397-30-6; PATOČKOVÁ, Dagmar a kol. *Jablonex – 50 let ve světě bižuterie*. Jablonec nad Nisou: Jablonex, 2002; VRÁNOVÁ, V. a Fedor CHOMČA, *Bižuterie koncernový podnik Jablonec nad Nisou*, 1985 (knihovna MSB).

dávala velké módní rozměry. Mezi lety 1987–1992 působila nejprve jako modelářka a záhy jako návrhářka v závodu 6 – Silka. Zde vznikla její další výrazná kolekce bižuterie pro děti. Od roku 1992 působí v rámci vlastní firmy DESIGN M. Příležitostně spolupracovala s firmou MIKTOYS, tradičním českým výrobcem dřevěných hraček. Od roku 1974 se na jabloneckých výstavách také aktivně účastnil svou dřevěnou bižuterií podnik o. z. Tofa Albrechtice.²⁹ Významnou a dlouholetou vzorkařkou dřevěné bižuterie tohoto podniku, který se jinak specializoval na výrobu dřevěných hraček, stolních her a také pianinových mechanik, byla **Milada Schöttová** (1930). Svě odborné vzdělání začala na uměleckoprůmyslové škole v roce 1946 v Hořicích v Podkrkonoší a po roce přestoupila na SPŠS v Železném Brodě. Po maturitě v roce 1950 nastoupila do modelového střediska Skloexportu jako návrhářka skleněné bižuterie. Z počátku kreslila pouze návrhy na nové výrobky, později vytvářela vzorky z již hotových skleněných perlí. Pro PZO Jablonex pracovala do roku 1955. Po mateřské dovolené se sem již z politických důvodů nesměla vrátit a získala místo vzorkařky na dřevěnou bižuterii pro podnik Tofa. Nové vzory bižuterie sestavovala ze surových dřevěných polotovarů – perlí i knoflíků, některých ještě i z doby před rokem 1945, které nechávala mořit a barvit podle aktuálních módních trendů i požadavků zákazníků. Svě nové vzorky z dřevěných perlí odvážela každý měsíc na PZO Jablonex, kde si z nich jednotliví teritoriální vzorkaři vybírali kusy pro konkrétní země.³⁰ Dřevěná bižuterie byla totiž téměř výhradně exportním artiklem, na tuzemský trh se dostávalo jen malé, většinou zbytkové zboží, které se nabízelo na domácích veletrzích. Počátkem šedesátých let se podílela na vypracování nové technologie přírodních dřevěných perlí opalovaných plamenem, kde vynikla přirozená kresba dřeva. V roce 1971 získala bronzovou medaili za invenční náhrdelník a v průběhu sedmdesátých let následovala další významná ocenění. Na výstavě Jablonex '83 obdržela zlatou medaili její náhrdelník a náramek z příčně děrovaných kosodélných dřevěných prvků z javorového dřeva.³¹ Také další náhrdelníky byly oceněny mezi 50 nejlepšími výrobky MP ČSR.³² Za svůj tvůrčí přístup obdržela hodnocení nejlepší zlepšovatelky³³ a o její tvorbu projevil zájem také v Pražských oděvních závodech. Místy se také snažila přinést do vý-

Milada Schöttová při tvorbě kolekce z dřevěných perlí v Tofě Albrechtice v Jizerských Horách, kolem r. 1965, archiv autorky.

tvorbu, např. celodřevěné soustružené a frézované náramky. V osmdesátých letech se prosadil její nápad tzv. hobby sáčků, využívajících odpadu a zbytků dřevěných perlí k individuální tvorbě náveků šperků.³⁴ V podniku Tofa Albrechtice pracovala až do začátku devadesátých let, kdy se s jejím velkým přispěním podařilo zachránit vzorkovnu bižuterních výrobků podniku za období 1959–1991 a převést ji do sbírek MSB.³⁵ Po odchodu do starobního důchodu se i se svým mužem nadále věnovala výrobě individuální dřevěné bižuterie.

Ze zjištěných faktů, které jsou v této studii publikovány, je zřejmé, že vzorkařky a vzorkaři vždy byli skutečně významnou složkou výrobních podniků. I přes mnohá omezení, která byla v souvislosti s jejich prací pro průmyslovou výrobu zmíněna výše, dokázali posunout podobu výsledných výrobků s dodržением módních trendů i teritoriálních specifik svých zákazníků směrem k atraktivnosti.³⁶

[Reprezentacje beletrystyczne Zdzisławy z Lemberku](#)
[Misje jezuickie z Telča na północ Czech i w Góry Izerskie w drugiej połowie XVII wieku](#)
[Jednostki SA w Libercu w latach 1938–1945](#)
[Wzorczary w ramach jabloneckiego przemysłu biżuteryjnego w latach 1958–1989](#)
[Szkło jest moim kamieniem szlachetnym](#)
[Die Darstellung der Zdislava von Lemberk in der Belletristik](#)
[Die Jesuitenmissionen von Teltsch/Telč nach Nordböhmen und ins Isergebirge in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts](#)
[SA-Einheiten in Reichenberg 1938–1945](#)
[Formgestalter in der Gablonzer Bijouterie in den Jahren 1958–1989](#)
[Glas ist mein Edelstein](#)
[Reprezentacje beletrystyczne Zdzisławy z Lemberku](#)
[Misje jezuickie z Telča na północ Czech i w Góry Izerskie w drugiej połowie XVII wieku](#)
[Jednostki SA w Libercu w latach 1938–1945](#)
[Wzorczary w ramach jabloneckiego przemysłu biżuteryjnego w latach 1958–1989](#)
[Szkło jest moim kamieniem szlachetnym](#)
[Die Darstellung der Zdislava von Lemberk in der Belletristik](#)
[Die Jesuitenmissionen von Teltsch/Telč nach Nordböhmen und ins Isergebirge in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts](#)
[SA-Einheiten in Reichenberg 1938–1945](#)
[Formgestalter in der Gablonzer Bijouterie in den Jahren 1958–1989](#)
[Glas ist mein Edelstein](#)
[Reprezentacje beletrystyczne Zdzisławy z Lemberku](#)
[Misje jezuickie z Telča na północ Czech i w Góry Izerskie w drugiej połowie XVII wieku](#)
[Jednostki SA w Libercu w latach 1938–1945](#)
[Wzorczary w ramach jabloneckiego przemysłu biżuteryjnego w latach 1958–1989](#)
[Szkło jest moim kamieniem szlachetnym](#)
[Die Darstellung der Zdislava von Lemberk in der Belletristik](#)
[Die Jesuitenmissionen von Teltsch/Telč nach Nordböhmen und ins Isergebirge in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts](#)
[SA-Einheiten in Reichenberg 1938–1945](#)
[Formgestalter in der Gablonzer Bijouterie in den Jahren 1958–1989](#)
[Glas ist mein Edelstein](#)
[Reprezentacje beletrystyczne Zdzisławy z Lemberku](#)
[Misje jezuickie z Telča na północ Czech i w Góry Izerskie w drugiej połowie XVII wieku](#)
[Jednostki SA w Libercu w latach 1938–1945](#)
[Wzorczary w ramach jabloneckiego przemysłu biżuteryjnego w latach 1958–1989](#)
[Szkło jest moim kamieniem szlachetnym](#)
[Die Darstellung der Zdislava von Lemberk in der Belletristik](#)
[Die Jesuitenmissionen von Teltsch/Telč nach Nordböhmen und ins Isergebirge in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts](#)
[SA-Einheiten in Reichenberg 1938–1945](#)
[Formgestalter in der Gablonzer Bijouterie in den Jahren 1958–1989](#)
[Glas ist mein Edelstein](#)

Streszczenie

Reprezentacje beletrystyczne Zdzisławy z Lemberku

Michal Čuřín | Studium skupia się na tzw. drugim życiu św. Zdzisławy z Lemberku we współczesnej literaturze artystycznej. Zdzisława (około 1220–1252) była żoną północnoczeskiego wielmoży Havla (Gawła) z rodu Markvarticów. Słynęła ze swojej działalności charytatywnej, donatorskiej i uzdrowicielskiej. Wraz ze swoim mężem udzielała się przy zakładaniu klasztorów joannitów i dominikańskich, sama wykonywała działalność uzdrowicielską w należących do nich szpitali. Niedługo po jej śmierci ustanowił się kult, który przede wszystkim skupił się na jakości jej życia rodzinnego i działalność uzdrowicielską. Szacunek ludowy potwierdzony został na początku XX wieku jej beatyfikacją, a w roku 1995 jej kanonizacją. Ze względu na stosunkowy niedostatek wiarogodnych źródeł losy życiowe Zdzisławy są osłonięte tajemnicą. Jednak przede wszystkim przebudzone zainteresowanie odbiorców i twórców w okresach około wymienionych aktów kościelnych prowadził do powstania dużej ilości tekstów beletrystycznych, które właśnie tematyzują postać Zdzisławy. Na podstawie tematycznie – motywistycznej analizy tekstów zostały zdefiniowane trzy typy okręgów problemowych, które korespondują i ze zwyczajnymi atrybutami lub chronionymi interesami św. Zdzisławy. Chodzi o problematykę konstelacji rodzinnych, nacjonalność przejawów i przyczyny wyjątkowości.

Teksty tematyzujące sprawy zorganizowania rodzinnego zazwyczaj zamierzają się na relacje Zdzisławy i jej męża Havla, który według tradycji ludowej (i legendaryzacji barokowej) bywa przedstawiany jako znaczny antagonistą swojej żony. Drugi modus projektuje współżycie małżeńskie jako idylliczne i wzajemnie korzystne, ewentualnie odsyła konflikt poza obszar rodziny. Każdy z wymienionych sposobów akcentuje zróżnicowaną pozycję świętości Zdzisławy. W pierwszym przypadku chodzi o podkreślenie męczenniczego charakteru bohaterki, w drugim przypadku górę pozyskuje tendencja przedstawienia idyllicznej jednostki rodzinnej. Dzieła artystyczne stawiające w centrum zainteresowania nacjonalne motywy operują przeważnie z domniemaną aktywnością Zdzisławy w kierunku narodu czeskiego. Jej działania na obszarze, na którym od średniowiecza spotykał się żywioły czeski z niemiecki, wiodą niektórych autorów ku temu, aby uważali Zdzisławę jako protektorkę czeskich interesów właśnie przeciwko Niemcom. Zupełnie wyjątkowo pojawia się w tekstach strategia wyobrażająca Zdzisławę jako naturalną protektorkę obu ówczesnych narodów terytorialnych, a więc sposób prezentujący otępienie natężenia narodowościowego. Na trzecim obszarze konstatuje studium śledzące przejawy świętości i bada pochodzenie tych wyjątkowych zdolności, że można nazwać trzy podstawowe typy konkretyzacji literackich: po pierwsze teksty operujące z bezpośrednią Wolą Bożą przejawioną urodzeniem i działaniem świętej; po drugie dzieła uważające Miłość Bożą jako siłę przejawiającą się dopiero wtedy, kiedy własnym usiłowaniami, wyrzeczeniami i cierpieniem udowadnia Zdzisława swoją wyjątkowość; a po trzecie teksty stawiające na pierwszym planie poziom profanacyjny, opuszczający

podstawową rolę Boga, wiary lub pobożności, lub takie dzieła, które nawet próbują demityzować Zdzisławę, szkodzić jej i zaprzeczać dowodom jej czczenia.

Misje jezuickie z Telča na północ Czech i w Góry Izerskie w drugiej połowie XVII wieku

Michaela Ramešová | Štěpán Valeček | Na stosunki religijne w Czechach północnych w drugiej połowie XVII wieku wpłynął wyraźnie działalność misyjną Zakon Jezuicki. Zatem, jak w latach 50-tych XVII wieku członkowie zakonu działali w ramach komisji rekato-lizacyjnej, która usiłowała zmusić przeważnie niekatolickich obywateli regionu do przystąpienia na katolicyzm za pomocą środków przymusu, w następnych dziesięcioleciach sytuacja zmieniła się. Mówią o tym dokumenty o misjach jezuickich, które na północy Czech wykonywali członkowie Domu Trzeciej Probacji z Telča. Ziemia Frýdlantska i Liberecka ze względu na procesy rekatalizacji prezentowały w danym okresie specyficzny region: wcześniejsze stanowcze wprowadzanie konwersji przyczyniło się do niepożądanego emigracji, ze względu na obawy z ubytku obywateli, tolerowano w różnych miejscach wiarę niekatolicką. Udowadniają to i informacje o misjach jezuitów z Telča, którzy regularnie przyjeżdżali od lat 60-tych XVII wieku do kraju Bolesławskiego, a więc i na Ziemię Frýdlantską i Liberecką. Podczas misji skupiali się na spowiedzi, kazaniach, nauczaniu katechezy i podobnych sposobach wyznania katolickiego, które część obywateli przyjęła raczej z przyczyn pragmatycznych. Jezuitom nie udało się osiągnąć stanowczego nalegania, jak to ilustruje przykład misji w miejscowości Ves na Ziemi Frýdlantskiej z roku 1678. Misjonarze odnosili jednak tylko częściowe sukcesy, pomimo tego, że misje z Telča na północ Czech były regularne. W pracy misyjnej w kraju uczestniczyli i inne kolegia; obecność zakonu była w regionie prawie coroczna. Ze źródeł można stwierdzić, że trzy i czteromiesięczne misje na północ Czech wykonywali ojcowie telczy na wiosnę, w okresie postu i Wielkanocy, z upoważnienia archidiecezji praskiej. Podróżowali w parach, ewentualnie rozdzielali się na miejscu. Ważna była znajomość języka czeskiego i niemieckiego. Działalność misjonarska w kraju zawierała również praktyczne działania opieki nad bliźnimi.

Jednostki SA w Libercu w latach 1938–1945

Eliška Polopruďská | Na wójt wojskowa mundurowana organizacja Sturmabteilung należała w Okręgu Rzeszy Sudety do najliczniejszych a jeżeli chodzi o działalność do najbardziej interesujących organizacji NSDAP. Podobnie jak w ówczesnych Niemczech dawała sobie za cel przede wszystkim wychowanie z sudeckich mężczyzn niemieckich wojaków politycznych, przygotowanych do jakiegokolwiek umiejscowienia ich.

Skala działalności, którą wykonywali SA-mani w Libercu, była w szerszym sensie tego słowa wszechstronna, i dlatego oprócz oddziałów pieszych wymagała i powstania kilku specjalnych jednostek – jeździeckich, marynarskich, sprawozdawczych, sanitarnych, saperskich i muzycznych. W ich ramach potrafili mężczyźni pokryć

działania polityczne i propagandystyczne, zabezpieczali służbę porządkową, współdziałali przy przygotowaniu szeregu działań o charakterze uroczystym lub pomagali w rolnictwie. Specyficzną formą działalności prezentowały tradycyjne zbiórki na pomoc zimową (Winterhilfe).

W związku z wybuchem drugiej wojny światowej przyjęły jednostki szturmowe gwarancje ćwiczeń zbrojnych obywateli niemieckich, którzy mieli się udoskonalić przede wszystkim w rzucie granatem, strzelbie lub innych umiejętnościach wojskowych. Wszystko to z celem przygotowania ich powołania do Wehrmachtu.

Pomimo tego, że w końcowym etapie dostało się na front aż 80% wszystkich członków SA, organizacja potrafiła w stopniu ograniczonym funkcjonować aż do jesieni roku 1944, kiedy to doszło do włączenia pozostałych mężczyzn SA i ich materiału do jednostek Volksturmu. Definitywny zanik organizacji oddziałów szturmowych jest związany z nadejściem Armii Czerwonej i z końcem wojny w Europie.

Wzorczarzy w ramach jabloneckiego przemysłu biżuteryjnego w latach 1958–1989

Kateřina Hrušková | Kateřina Nora Nováková | Studium udokumentowało temat tworzenia nowych wzorów dla przemysłu biżuteryjnego na Ziemi Jabloneckiej, które nie były jak dotąd odpowiednio przebadane i opracowane. Główne zainteresowanie było skierowane na uchwycenie różnych typów prac wzorczarzy biżuteryjnych w Jabloncu nad Nisou, udostępnienie informacji o wzajemnym funkcjonowaniu i nawiązaniu procesów roboczych w poszczególnych zakładach produkcyjnych od pierwszego pomysłu do produktu finałowego i jego drogi do klienta. Studium po raz pierwszy sumaryzuje życiorysy zawodowe i styl pracy najwybitniejszych wzorczarzy z różnych gałęzi przemysłu biżuteryjnego w okresie socjalizmu. Dzięki szczegółowym badaniom i opracowaniu informacji z obszernych źródeł archiwalnych, porównaniu setek przedmiotów kolekcjonerskich i dopełnieniu informacji cennymi osobistymi wypowiedziami świadków, udało się uchwycić najbardziej znane nazwiska autorów wzorów biżuteryj-

nych i ich prac. Autorki opisują również sukcesy robocze wzorczarzy na różnych konkursach i na wystawach. Dzięki temu kompleksowemu procesowi można było dokładniej stanowiąc nie tylko dużą ilość przedmiotów kolekcjonerskich, ale też sumaryzować informacje o pracowitych i kreatywnych twórcach wyrobów biżuteryjnych, którzy w innym przypadku zostaliby ukryci tylko pod nazwami poszczególnych zakładów produkcyjnych. Stwierdzone fakty mogą więc służyć jako następne źródło informacji do opracowania podobnych tematów z historii przemysłu biżuteryjnego.

Szkło jest moim kamieniem szlachetnym

Kateřina Nora Nováková | Twórczość Jaroslava Kodejša ma szczególne znaczenie przede wszystkim dlatego, że wywodzi się ona z tradycyjnego opracowania zwijanego nad palnikiem szkła, które na Ziemi Źeleznobrodzkiej i Jabloneckiej wykorzystywało się do wykonywania biżuterii szklanej już od XIX wieku. Jako jeden z pierwszych potrafił rozwinąć ten proces rzemieślniczy swoim kreatywnym procesem twórczym do niekończącej się skali wariacji i wynieść go z pola zwykłego kompostu biżuteryjnego na wyjątkowe dzieła kosztowności. W swoich pracach reflektował nie tylko własną inwencję wywodzącą się ze środowiska, w którym żył, ale również współczesne trendy artystyczne, które odzwierciedlają się w jego twórczości w morfologii, barwności lub szczegółach struktur powierzchniowych. Szkło więc swoim podejściem podniósł na materiał, który nie obawiał się postawić na poziom kamieni szlachetnych. W ich osobliwym wyrazie artystycznym potrafił połączyć poszczególne właściwości szkła, delikatność i wrażliwość a również niebanalną refleksję aktualnych kierunków artystycznych. Właśnie dlatego jego prace są od lat 60-tych XX wieku znacznym reprezentantem czeskiej autorskiej twórczości kosztowności nie tylko na wybitnych wystawach krajowych i zagranicznych, ale również w zbiorach i publikacjach. Droga życiowa i twórczość Jaroslava Kodejša nie powinna służyć tylko jako notowanie przeszłości, ale mogłaby stać się przykładem dla młodych twórców w wykorzystaniu potencjału tradycyjnych technik rzemieślniczych i ich posunięcie designem i kreatywnym podejściem w kierunku współczesnego wyrazu artystycznego.

Zusammenfassung

Die Darstellung der Zdislava von Lemberg in der Belletristik

Michal Čuřin | Die Studie befasst sich mit der Rezeption der hl. Zdislava von Lemberg/Lemberg in der zeitgenössischen Literatur. Zdislava (um 1220–1252) war die Frau des nordböhmischen Adligen Gallus von Lemberg/Havel von Markvartice, die für ihre karitativen, mildtätigen und heilkräftigen Wirken berühmt wurde. Zusammen

mit ihrem Ehemann war sie an der Gründung von Johanniter- und Dominikanerköstern beteiligt und selbst in der Pflege in zugehörigen Spitälern tätig. Kurz nach ihrem Tod etablierte sich ihr Kult, der hauptsächlich von der Qualität ihres Familienlebens und ihrem sozialen Wirken ausging. Ihre Verehrung fand zu Beginn des 20. Jahrhunderts durch ihre Seligsprechung und 1995 durch ihre Heiligsprechung eine Bestätigung. Angesichts der relativ geringen Zahl an glaubwürdigen Quellen bleibt das Schicksal Zdislavas allerdings

weitgehend im Dunkeln. Vor allem in der Zeit um die genannten kirchlichen Aktivitäten führte das dadurch geweckte Interesse von Rezipienten und Autoren zur Entstehung zahlreicher belletristischer Texte, die Zdislava gewidmet sind. Auf der Grundlage einer thematisch-motivischen Analyse dieser Texte wurden drei Themenkreise definiert, die den üblichen Attributen bzw. den der Heiligen zugeschriebenen Schutzsphären entsprechen. Dabei geht es um die Frage familiärer Konstellationen, der Nationalität sowie der Manifestation und dem Ursprung ihrer Außergewöhnlichkeit.

Texte, die sich der familiären Situation annehmen, konzentrieren sich in der Regel auf die Beziehung zwischen Zdislava und ihrem Ehemann Gallus, der nach volkstümlicher Tradition (und der barocken Legendenüberlieferung) meist ausdrücklich als Gegenspieler seiner Frau dargestellt wird. Eine anderer Betrachtungsmodus spricht dem ehelichen Zusammenleben einen harmonischen und für beide Seiten vorteilhaften Charakter zu und verweist jeglichen Konflikt aus dem Familienbereich. Beide Darstellungsarten betonen unterschiedliche Positionen von Zdislavas Heiligkeit. Im ersten Fall liegt der Schwerpunkt auf der Märtyrernatur der Heldin, im zweiten Fall gewinnt die Tendenz zur Familienidylle die Oberhand. Werke, in denen nationale Motive im Mittelpunkt des Interesses stehen, stellen hauptsächlich Zdislavas hypothetisches Wirken im Dienst der tschechischen Nation in den Vordergrund. Das Wirken der Heiligen in einer Region, in der sich das tschechische und das deutsche Element seit langem treffen, veranlasste einige Autoren, in Zdislava die Beschützerin der tschechischen Interessen gegenüber den deutschen zu sehen. Nur ausnahmsweise kann in den Texten eine Darstellungsstrategie erkannt werden, die Zdislava die Rolle einer natürlichen Beschützerin beider ehemaligen Landesnationen zuschreibt, d. h. eine Ausdrucksweise, die ethnische Spannungen abschwächt. Im dritten Themenkomplex, der die Manifestationen der Heiligkeit nachzeichnet und den Ursprung ihrer außergewöhnlichen Fähigkeiten untersucht, können drei Typen literarischer Konkretisierungen benannt werden: erstens Texte, nach denen sich ein direkter göttlicher Willen bei der Geburt und im Wirken der Heiligen offenbart; zweitens Werke, in denen die göttliche Gnade als eine Kraft betrachtet wird, die sich in Zdislavas eigenen Bemühungen, Entsagung und Leiden manifestierte; und drittens Texte, in welchen die profane Ebene in den Vordergrund gerückt wird, wobei auf die Betonung einer wesentlichen Rolle Gottes, des Glaubens oder der Religion verzichtet wird bzw. die sogar versuchen, Zdislava zu entmystifizieren, ihr Ansehen zu beschädigen und jegliche Gründe für ihre Verehrung abzulehnen.

Die Jesuitenmissionen von Teltsch/Telč nach Nordböhmen und ins Isergebirge in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts

Michaela Ramešová, Štěpán Valecký | In der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts griffen die Jesuiten durch ihre Missionstätigkeit erheblich in die religiösen Verhältnisse in Nordböhmen ein. Während in den 1650er Jahren Ordensmitglieder in der Rekatholisierungskommission mitwirkten, die versuchte, die überwiegend nicht-katholische Bevölkerung der Region unter Zwang zum Übertritt zum Katholizismus zu bewegen, änderte sich die Situation in den folgenden Jahrzehnten. Davon spricht der Nachweis von Jesuitenmissionen

in Nordböhmen durch Mitglieder des Tertianer-Kollegs in Teltsch/Telč. Die Gebiete um Friedland/Frýdlant und Reichenberg/Liberec stellten im Darstellungszeitraum eine besondere Region in Hinblick auf den Prozess der Rekatholisierung dar: Die zuvor gewaltsame Durchsetzung der Konversion trug zu einer unerwünschten Auswanderung bei, vielerorts wurde daraufhin nichtkatholischer Glaube aus Angst vor weiterem Bevölkerungsrückgang toleriert. Dies belegen Missionsberichte der Teltscher Jesuiten, die ab den 1660er Jahren regelmäßig in den Bunzlauer Kreis und damit in die Regionen Friedland und Reichenberg reisten. Während der Missionen konzentrierten sie sich auf Beichte, Predigen, Katecheseunterricht und ähnliche Methoden zur Unterstützung des katholischen Glaubens, was ein Teil der Bevölkerung offenbar aus pragmatischen Gründen akzeptierte. Die Jesuiten sollten keinen starken Druck ausüben, wie ein Beispiel der Mission in Wiese/Ves na Frýdlantsku von 1678 zeigt. Die Missionare hatten jedoch nur teilweisen Erfolg, obgleich die Missionen von Teltsch nach Nordböhmen regelmäßig stattfanden. Darüber hinaus beteiligten sich auch andere Jesuitenkollegien an der Missionsarbeit auf dem Land. Der Ordens war so fast jedes Jahr in der Region präsent. Aus den Quellen geht hervor, dass die Patres von Teltsch im Frühjahr während der Fastenzeit und um Ostern im Auftrag der Erzdiözese Prag drei- bis viermonatige Missionsreisen in den Norden Böhmens unternommen haben. Sie reisten paarweise, bei Bedarf trennten sie sich vor Ort auf. Kenntnisse des Tschechisch und Deutschen waren unabdingbar. Zu den Missionsaktivitäten in der Region gehörte auch praktische Fürsorge im Sinne der Nächstenliebe.

SA-Einheiten in Reichenberg 1938–1945

Eliška Poloprudská | Die paramilitärische Kampforganisation Sturmabteilung (SA) war eine der mitgliederreichsten und hinsichtlich ihrer Tätigkeit interessantesten NSDAP-Organisationen im Reichsgau Sudetenland. Dort bestand ihr Hauptziel wie bereits zuvor in Deutschland darin, sudetendeutsche Männern zu politischen Kriegern auszubilden, die zu jedem Einsatz bereit sind.

Das Spektrum der von SA-Männern in Reichenberg durchgeführten Aktivitäten war im weitesten Sinne des Wortes vielseitig und erforderte daher zusätzlich zu den Infanteriedivisionen die Schaffung mehrerer Spezialeinheiten - Reiter, Marine, Nachrichten, Sanität, Pionier und Musik. Dabei wurden die Männer bei politischen und propagandaistischen Aktionen eingesetzt, hatten Strafverfolgungsdienste zu erbringen, an der Vorbereitung einer Reihe festlicher Ereignisse teilzunehmen oder in der Landwirtschaft zu helfen. Eine besondere Form der Tätigkeit stellte die traditionelle Sammlung für die Winterhilfe dar.

Im Zusammenhang mit dem Ausbruch des Zweiten Weltkriegs übernahm die SA die Garantie für die militärische Ausbildung der deutschen Bevölkerung, die sich insbesondere im Granatenwerfen, Schießen oder anderen militärischen Fähigkeiten verbessern sollte. All dies, um sich auf den Einsatz in der Wehrmacht vorzubereiten.

Trotz der Tatsache, dass in der Endphase bis zu 80% aller SA-Mitglieder an der Front standen, bestand die Organisation bis zum Herbst 1944 in begrenztem Umfang weiter, als die verbleibenden SA-Männer und ihr Material in Volkssturm-Einheiten eingegliedert wurden. Der endgültige Niedergang der SA hing dann mit der Ankunft der Roten Armee und dem Ende des Krieges in Europa zusammen.

Formgestalter in der Gablonzer Bijouterie in den Jahren 1958–1989

Kateřina Hrušková, Kateřina Nora Nováková | Die Studie widmet sich thematisch der Schaffung neuer Muster für die Schmuckindustrie in der Region Gablonz/Jablonec, was bisher noch kaum erforscht und umfassend bearbeitet wurde. Das Hauptinteresse der Autorinnen richtet sich auf die Erfassung der verschiedenen Tätigkeiten der Formgestalter von Gablonzer Bijouterie und die Bereitstellung von Informationen zur gegenseitigen Arbeitsteilung sowie zu den Arbeitsabläufen in den einzelnen Produktionsunternehmen von der ersten Idee bis zum Endprodukt und dessen Weg zum Kunden. Die Studie fasst zum ersten Mal die professionellen Lebensläufe und den Arbeitsstil der wichtigsten Formgestalter verschiedener Branchen der Schmuckindustrie in der Zeit des Sozialismus zusammen. Dank einer detaillierten Untersuchung und Verarbeitung von Informationen aus umfangreichen Archivquellen, dem Vergleich von Hunderten von Sammlungsgegenständen, ergänzt durch Informationen aus wertvollen persönlichen Zeitzeugenaussagen, gelang es, die wichtigsten Namen der Schöpfer von Schmuckmustern und deren Arbeiten zu erfassen. Die Autorinnen beschreiben zudem die Erfolge von Formgestaltern in verschiedenen Wettbewerben und Ausstellungen. Dank dieses breit gefächerten Ansatzes gelang es nicht nur zahlreiche Sammlungsgegenstände genauer zu identifizieren, sondern auch Informationen zu gewinnen über produktive und kreative Schöpfer von Bijouteriewaren, die bislang unter den Namen einzelner Herstellerfirmen verborgen blieben. Die Ergebnisse können somit als zusätzliche Informationsquelle für die Bearbeitung von Themen dienen, die sich auf die Geschichte der Schmuckindustrie beziehen.

Glas ist mein Edelstein

Kateřina Nora Nováková | Das Schaffen von Jaroslav Kodejš ist dahingehend besonders wichtig, weil es auf der traditionellen Verarbeitung von gewickeltem Glas an der Lampe basiert, die seit dem 19. Jahrhundert in den Regionen Eisenbrod/Železný Brod und Gablonz/Jablonec zur Herstellung von Glasschmuck gebräuchlich ist. Mit seinem schöpferischen Ansatz war er einer der ersten, der aus diesem handwerklichen Prozess eine endlose Vielfalt von Variationen zu schöpfen und ihn von einer bloßen Bijouteriekomponente zur einzigartigen Schmuckarbeit zu heben vermochte. In seinen Arbeiten reflektierte er nicht nur seine eigene Inventionskraft, basierend auf der Umgebung, in der er lebte, sondern auch zeitgenössische künstlerische Trends, die sich in seiner Arbeit in der Formgebung, Farbe oder Details von Oberflächenstrukturen widerspiegeln. Mit seiner Herangehensweise nobilitierte er Glas zu einem Material, das den Vergleich mit Edelsteinen nicht zu scheuen braucht. In seinem unverwechselbaren künstlerischen Ausdruck konnte er die einzigartigen Eigenschaften von Glas, dessen Subtilität und Sensibilität mit einer erfrischenden Reflexion aktueller künstlerischer Richtungen kombinieren. So ist er mit seinen Werken seit Mitte der 1960er Jahre als wichtiger Repräsentant des tschechischen Autorenschmucks nicht nur auf wichtigen in- und ausländischen Ausstellungen vertreten, sondern auch in Sammlungen und Publikationen. Lebensweg und Werk von Jaroslav Kodejš sollen jedoch nicht nur als Dokumente der Vergangenheit betrachtet werden, sondern können auch junge Kunstschaaffende anregen, das Potenzial traditioneller Handwerkstechniken zu nutzen und diesen durch neues Design und kreative Herangehensweise einen zeitgenössischen künstlerischen Ausdruck zu verleihen.